

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Ерсьозглу Рукіє

УДК: 373.61+378.6+371.4

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ
ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Корнецьук Вікторія Вікторівна,
Одеський національний політехнічний
університет, завідувач кафедри соціальної
роботи та кадрового менеджменту

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, доцент
Мельничук Ірина Миколаївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Тернопільський державний медичний
університет імені І.Я.Горбачевського»,
завідувач кафедри філософії та суспільних
дисциплін

– кандидат педагогічних наук
Романенко Наталя Анатоліївна,
Одеський навчально-виховний комплекс № 13
«Загальноосвітня школа I-III ступенів-гімназія»
Одеської міської ради Одеської області,
директор

Захист відбудеться «17» червня 2013 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65029, м.Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий « 16 » травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Стратегічні завдання модернізації системи вищої освіти, окреслені в Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, вимагають підвищення якості підготовки майбутніх фахівців різних галузей, що передусім залежить від ефективності управлінської діяльності менеджерів освіти. Професійна управлінська діяльність характеризується значним фізичним і психологічним навантаженням, протікає в складних умовах, що ставить підвищені вимоги до професійних та особистісних якостей менеджерів освіти. Ученими досліджено професійну (І. Гришина та ін.), управлінську (Р. Шаповал та ін.), комунікативну (Г. Данченко та ін.) компетентність менеджерів освіти; їхню психологічну (В. Івакін та ін.) і професійну готовність до управління якістю освіти (Б. Жеребковський та ін.); управлінські вміння (Т. Махія та ін.) та управлінську культуру (А. Губа та ін.); професіоналізм управлінської діяльності (Т. Сорочан та ін.) тощо. Вивчено теоретичні й практичні засади професійної підготовки менеджерів освіти (В. Берека, Л. Журавльова, Г. Закорченна, Л. Карашук, Л. Кравченко, М. Кривко, Н. Романенко, Н. Селівестрова, Г. Тимошко, М. Торган, С. Хаджирадєва, В. Хоменко та ін.).

Проблеми ефективності професійної діяльності, зокрема управлінської, досліджувались ученими в різних галузях науки (Р. Білоусова, В. Гуменюк, В. Зверєва, Л. Даниленко, П. Друкер, А. Кузьмінський, Д. Кайдалов, І. Кулініч, В. Омеляненко, Н. Островерхова, Л. Парашенко, Б. Паригін, С. Подмазін, О. Родіна, О. Романовський, Л. Сватушко, Л. Сергєєва, Є. Суїменко, І. Холл та ін.). Визначено професійно важливі та особистісні якості фахівців, що є необхідними для забезпечення ефективної діяльності; зовнішні й внутрішні чинники, що спричиняють вплив (позитивний чи негативний) на ефективність професійної діяльності тощо. Водночас учені зауважують про необхідність формування єдиної інтегративної якості, яка б забезпечувала ефективне управління закладами освіти. Такою якістю вважаємо професійну надійність менеджерів освіти, яка не тільки забезпечує їхню стабільну і прогнозовану поведінку, але є й сталою за часом, досконалою за способами управлінських дій та ефективною за результатами управління закладом освіти. Саме професійно надійні менеджери освіти здатні забезпечувати ефективне функціонування навчальних закладів.

Зазначимо, що професійну надійність фахівців досліджено переважно у сфері екстремальних професій: військових (Р. Шпак та ін.), міліції (Ю. Галімов, С. Лебедева та ін.), пілотів (О. Волянський, Ю. Щербина та ін.). Надійність працівників соціономічної сфери діяльності, до яких належать менеджери освіти, педагоги, – схарактеризовано у працях В. Корнешук, О. Осадчук та ін.

Широке використання тренінгів у професійній підготовці менеджерів різних напрямів дозволяє вважати тренінгові технології ефективним засобом підготовки менеджерів освіти. Так, сутність технологічного підходу в освіті розкрито в наукових доробках І. Богданової, Л. Загрекової, М. Кларіна, О. Пехоти, Л. Селевко та ін. Можливості різноманітних тренінгів (управління персоналом, подолання конфліктів, корпоративного, бізнес- і соціально-психологічних тренінгів тощо) досліджено у працях Г. Бакірової, В. Большакова, І. Вачкова, Г. Гуревич, В. Захарова, М. Кларіна, І. Мельничука, С. Торпа, Дж. Клиффорда, Л. Петровської, О. Прутченкова, О. Сидоренко, Л. Шнейдера та ін.

Водночас зауважимо, що в сучасному процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти до управлінської діяльності наявні суперечності між: суспільною формою управлінської діяльності, колективним характером праці, що зумовлює міжособистісну взаємодію, та індивідуальною формою опанування управлінських технологій кожним керівником; об'єктивними вимогами суспільства до особистості та діяльності керівника й обмеженістю

умов для розвитку його професіоналізму в повсякденній праці; зосередженістю свідомості менеджерів освіти на минулому соціальному досвіді та необхідністю орієнтації їх на майбутні зміни в освіті; необхідністю забезпечення розвитку освітньої установи, що потребує інноваційних підходів, і особистою неготовністю менеджерів освіти до впровадження інновацій. Означені суперечності та недостатня розробленість проблеми, її актуальність і потреба у вирішенні зумовили вибір теми дослідження *«Формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій у фаховій підготовці»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконувалося відповідно до тем: «Теорія і практика формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців» (№ 0109U000212), «Теорія і практика розвитку сучасної освіти та удосконалення системи управління навчальними закладами» (№ 0111U009910), що входять до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 10 від 31 травня 2012 р.) та Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 7 від 25 вересня 2012 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати сутність і структуру феномена «професійна надійність майбутнього менеджера освіти»; уточнити поняття «професійна управлінська діяльність менеджера освіти», «ефективність управлінської діяльності менеджера освіти».

2. Виявити стан сучасної фахової підготовки майбутніх менеджерів освіти щодо формування їхньої професійної надійності.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

4. Визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх менеджерів освіти.

Предмет дослідження – формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Методи дослідження: для розв'язання завдань дослідження використано методи теоретичного рівня пізнання: аналіз і систематизація філософської, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування проблеми формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти. Методи емпіричного дослідження: опитування (анкетування) для виявлення стану сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з метою перевірки ефективності розробленої тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти; методи математичної статистики (статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація) з метою перевірки достовірності результатів дослідження, виявлення кореляційних зв'язків.

База дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилась на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), РВНЗ «Кримський

гуманітарний університет». Експериментальним дослідженням було охоплено 218 осіб. У формульованому експерименті взяли участь 107 магістрантів – майбутніх менеджерів освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розкрито сутність феномена «професійна надійність майбутнього менеджера освіти» як такої його якості, що забезпечує стабільність інтеграції особистісних характеристик, спрямовану на стає за часом, досконале за способами управлінських дій та ефективно за результатами здійснення процесу управління навчальним закладом; виявлено структуру професійної надійності майбутніх менеджерів освіти: психологічний, процесуальний компоненти та компонент саморегуляції; визначено критерії професійної надійності майбутніх менеджерів освіти (активізованість, оперативність й трансситуативність особистісних характеристик); показники (гнучкість мислення, рухливість нервових процесів, мотивація досягнення успіху й запобігання невдач, стратегії та моделі поведінки подолання, професійно важливі якості, суб'єктивний контроль, самоактуалізація, здатність до самоуправління); схарактеризовано рівні професійної надійності майбутніх менеджерів освіти (низький, середній, достатній). Уточнено сутність понять: «професійна управлінська діяльність менеджера освіти», «ефективність управлінської діяльності менеджера освіти». Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти.

Практична значущість дослідження полягає в розробці та реалізації тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти, що є упорядкованим комплексом тренінгових вправ, спрямованих на розвиток у майбутніх менеджерів освіти особистісних характеристик, які зумовлюють прояв їхньої професійної надійності під час виконання професійної управлінської діяльності. Означена технологія забезпечує становлення управлінської Я-позиції майбутніх менеджерів освіти через активізацію їхніх внутрішніх резервів та запуск внутрішніх механізмів особистісного розвитку: рефлексії, самовизначення, саморегуляції і самооцінки. Результати дослідження можуть бути використані в роботі керівників навчальних закладів, а також у процесі професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації менеджерів освіти.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 2055 від 03.09.12 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (акт про впровадження № 953/ 01-11 від 21.06.2012 р.), РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (акт про впровадження № 3 від 10.10.2012 р.), Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) (акт про впровадження № 2040 від 26.10.2012 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. К. Винниченка (акт про впровадження № 1 від 1.10.2012 р.), Донецького національного університету (акт про впровадження № 1333/01-26/6.10 від 15.10.2012 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних концептуальних положень; використанням системи методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, меті й завданням; якісним і кількісним аналізом одержаних даних; статистичною обробкою даних експерименту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися: на міжнародних («Актуальні дослідження в соціальній сфері» (15 січня 2013 р., м. Одеса), «Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток» (24-25 лютого 2012 р., м. Одеса), «Сучасні проблеми та перспективи розвитку регіональної освіти» (30 жовтня 2009 р., м. Одеса)); всеукраїнській («Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (15 червня 2012 р., м. Кіровоград)) науково-практичних конференціях.

Основні результати дослідження відображено у 8 публікаціях, з них 4 статті у фахових виданнях України.

Особистий внесок автора в роботах у співавторстві з О. Горчаковою полягає у виявленні засобів управління конфліктами в педагогічних колективах і характеристики міжособистісних педагогічних конфліктів; з В. Корнєшук – в узагальненні наявних наукових підходів до оцінки ефективності управлінської діяльності менеджерів освіти, проблем професійної підготовки менеджерів освіти.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 178 сторінок. Робота містить 7 таблиць, 1 рисунок, що займають 1 сторінку основного тексту. Додатки викладено на 31 сторінці. Список використаних джерел містить 233 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення; подано відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження і структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Науково-теоретичні засади формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти»** розкрито специфіку професійної управлінської діяльності менеджерів освіти, проаналізовано її ефективність; визначено сутність і структуру професійної надійності майбутніх менеджерів освіти; схарактеризовано тренінгові технології як засіб формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Проведений аналіз проблеми дослідження дозволив дійти висновку, що управління в галузі освіти підпорядковано загальним засадам теорії управління як такого, оскільки управлінська діяльність менеджера освіти передбачає виконання певних універсальних управлінських функцій (планування, прогнозування, мотивування, прийняття рішень, контроль та ін.). Так, *професійну управлінську діяльність менеджерів освіти* розуміємо як процес реалізації принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління взаємодією керуючої та керованої підсистем, спрямованою на досягнення його необхідної ефективності. Керованою підсистемою або об'єктом управління виступає навчальний заклад та його структурні підрозділи, а керуючою підсистемою або суб'єктом управління – фахівець будь-якого управлінського рівня в освіті.

Професійна управлінська діяльність у галузі освіти має певні специфічні особливості, зумовлені не тільки специфічністю об'єкта (навчального закладу) та суб'єкта (менеджера освіти) управління, але й специфікою її предмета, змісту, структури, процесу, форми та умов (зовнішніх і внутрішніх) протікання. Так, предметом професійної управлінської діяльності менеджера освіти виступають специфічні об'єкти – педагоги, а також наявні між ними соціально-психологічні стосунки. Управлінська діяльність у галузі освіти є специфічною за своїм змістом, адже є перетворювальною діяльністю, спрямованою на змінення плану розвитку навчального закладу, методів управління педагогічним процесом та особистісних якостей самого фахівця-управлінця. Специфічність такої діяльності за структурою зумовлена тим, що управлінська діяльність є ціннісно-орієнтаційною діяльністю, спрямованою на формування системи цінностей фахівця та перенесення її на учасників педагогічного процесу. Необхідність організації діяльності інших людей робить її специфічною за своїм процесом і формою, адже реалізується переважно як комунікативна діяльність, яка включає безпосередню й опосередковане спілкування у процесі прийняття управлінських рішень. Управлінська діяльність керівника освітнього закладу досить специфічна і за умовами її протікання. Такі умови поділяють на зовнішні (жорсткі тимчасові обмеження, хронічна інформаційна невизначеність, наявність високої відповідальності за кінцеві

результати, нерегламентованість праці, постійна нестача ресурсів, стресові ситуації тощо) і внутрішні (необхідність одночасного виконання багатьох дій, вирішення численних завдань; суперечність нормативних приписів, їх невизначеність або відсутність; відсутність формулювання в чіткому і явному вигляді оцінних критеріїв ефективності діяльності; підлеглість керівника різним вищим інстанціям та ін.).

Виявлення сутності й специфіки професійної управлінської діяльності менеджерів освіти дозволило схарактеризувати її в аспекті ефективності. Так, *ефективність управлінської діяльності* менеджера освіти розуміємо як співвіднесення кінцевого сукупного результату функціонування закладу – освітніх послуг, до витрат (ресурсних, людських, часових тощо), необхідних для досягнення цього результату.

Специфіка управлінської діяльності в галузі освіти висуває відповідні вимоги щодо особистісних та професійно важливих якостей менеджера освіти, необхідних для виконання управлінських функцій та забезпечення належного рівня ефективності управління навчальними закладами. Наявність численної кількості досліджень (І. Гришина, А. Губа, Г. Данченко, Б. Жеребковський, В. Івакін, Т. Махиня, Т. Сорочан, Р. Шаповал та ін.), у яких обґрунтовано необхідність формування в керівника освіти тієї чи тієї якості, засвідчує, що кожна з цих якостей окремо, як-то: управлінська і комунікативна компетентності, готовність до управлінської діяльності, управлінська культура, професіоналізм управлінської діяльності, не здатні забезпечити таку ефективність. Необхідність забезпечення належного рівня ефективності управлінської діяльності, на яку впливають певні зовнішні та внутрішні соціально-педагогічні умови, зумовила потребу у формуванні спеціальної інтегративної якості, якою виступила професійна надійність менеджера освіти. Ефективність управлінської діяльності менеджера освіти залежить від його професійної надійності, адже згідно з положеннями теорії діяльності надійність, поряд із якістю та продуктивністю, є показниками ефективності діяльності.

Так, *професійну надійність*, забезпечену стабільністю інтеграції особистісних характеристик менеджерів освіти, спрямованої на стає за часом, досконале за способами управлінських дій та ефективно за результатами здійснення процесу управління навчальним закладом, – розглядаємо як бажаний результат професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти. Базуючись на наявних у сучасній науці доробках, виявлено компоненти *структури професійної надійності майбутніх менеджерів освіти*: психологічний, процесуальний та компонент саморегуляції; розподілено особистісні характеристики майбутніх менеджерів освіти, що забезпечують їхню професійну надійність у процесі управління закладами освіти за відповідними компонентами структури. Так, до психологічного компонента віднесено такі особистісні характеристики майбутніх менеджерів освіти, як: гнучкість мислення, рухливість нервових процесів, мотивація досягнення успіху й запобігання невдач. Процесуальний компонент становлять професійно важливі якості майбутніх менеджерів освіти, а також стратегії та моделі їхньої поведінки подолання. Компонент саморегуляції передбачав суб'єктивний контроль, самоактуалізацію, здатність майбутнього менеджера освіти до самоуправління.

Професійна надійність, яку забезпечують означені особистісні характеристики майбутніх менеджерів освіти, підлягає цілеспрямованому формуванню в процесі їхньої професійної підготовки у ВНЗ засобами спеціально розробленої тренінгової технології. Доцільність застосування тренінгових технологій для формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти зумовлена тим, що: тренінги виступають ефективним засобом професійної підготовки менеджерів різних напрямів; дозволяють активізувати внутрішні приховані резерви особистості; тренінги спираються на рефлексію, що дозволяє кожному студенту за досить нетривалий термін одержати від групи якнайбільше зворотної інформації щодо власного «Я», та сприяє самопізнанню, самоконтролю й саморегуляції його особистості; технологічний підхід дозволяє цілеспрямовано зорієнтувати процес профе-

сійної підготовки на її кінцевий результат, у нашому випадку, – сформованість професійної надійності майбутніх менеджерів освіти. Крім того, тренінгові технології дозволяють усунути наявні домінуючі суперечності професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти; новизна тренінгової технології як засобу формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти спонукатиме їх до подальшого застосування інновацій задля розвитку освітніх установ; тренінгове навчання якнайкраще відповідає психологічними особливостям студентського віку і дозволяє забезпечити їхнє ефективне професійне становлення.

Звернення в дослідженні до технологічного підходу в освіті дозволило обґрунтувати доцільність запровадження спеціальної тренінгової технології як найбільш ефективного засобу підготовки майбутніх менеджерів освіти, що гарантує бажаний результат цієї підготовки – їхню професійну надійність. Так, *тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти* розуміємо як упорядкований комплекс тренінгових вправ, спрямованих на розвиток особистісних характеристик, що забезпечують прояв професійної надійності майбутніх менеджерів освіти під час виконання професійної управлінської діяльності.

У другому розділі – **«Експериментальна технологія формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти»** подано аналіз стану сучасної фахової підготовки майбутніх менеджерів щодо формування їхньої професійної надійності; критеріальний апарат і методику діагностування означеної надійності; розкрито сутність експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти, проаналізовано результати констатувального і прикінцевого зрізів щодо її сформованості в майбутніх менеджерів освіти у процесі фахової підготовки.

Проведений на двох взаємозумовлених рівнях – теоретичному та практичному аналіз сучасного стану фахової підготовки майбутніх менеджерів освіти у ВНЗ дозволив дійти висновку: така підготовка спрямована переважно на прищеплення необхідних професійних знань, умінь і навичок, розвиток окремих професійно важливих для менеджера освіти якостей, натомість не передбачає формування тих особистісних характеристик, що забезпечують його професійну надійність, яка є основою ефективності будь-якої діяльності, зокрема професійної управлінської діяльності в галузі освіти.

Критеріями професійної надійності майбутніх менеджерів освіти було обрано: активізованість, оперативність і транситуативність особистісних характеристик менеджера освіти, що забезпечують його професійну надійність. Показниками вияву професійної надійності майбутніх менеджерів освіти виступили: гнучкість мислення; суб'єктивний контроль; сила процесів збудження, гальмування, рухливості нервових процесів; здатність до самоуправління; професійно важливі якості; стратегії та моделі поведінки подолання; мотивація досягнення цілі й успіху; запобігання невдач; самоактуалізація, що входять до компонентів (психологічний, процесуальний та саморегуляція) структури професійної надійності.

Зауважимо, що вибір критеріального апарату не передбачав певного розподілу показників професійної надійності за кожним із критеріїв, а стосувався інтегративної сукупності всіх особистісних характеристик майбутнього менеджера освіти, що забезпечують його професійну надійність. Визначені критерії, у нашому випадку, дозволяли з'ясувати наявність чи відсутність вияву характеристик професійної надійності: наскільки вони активізовані, як швидко «включаються» і переносяться на інші ситуації управлінської діяльності. Так, *активізованість* означає, що незалежно від ситуацій управлінської діяльності та функцій, що їх виконуватиме майбутній менеджер освіти, особистісні характеристики всіх компонентів професійної надійності виявляються більш-менш активно, усвідомлено (відповідно до теорії компенсацій, більш активізовані характеристики можуть

компенсувати недостатню активізованість інших, що суттєво не впливає на загальний рівень професійної надійності фахівця) і забезпечують тим самим належний рівень ефективності управління. Зазначимо, що активність є керованою з боку особистості майбутнього менеджера освіти й ступінь її може бути різним.

Специфіка діяльності майбутнього менеджера освіти зумовлює необхідність оперативно реагувати на ситуації, що часто змінюються, приймати адекватні рішення. Отже, *оперативність* характеризує швидкість включення необхідних для ситуації управління особистісних характеристик майбутнього менеджера освіти, що дає можливість швидко реагувати на різні ситуації управлінської діяльності і водночас свідомо регулювати свій стан і поведінку. Оперативність щільно пов'язана із активізованістю, адже чим більше активізовані особистісні характеристики менеджера освіти, тим швидше вони «включаються» в ситуацію управлінської діяльності.

Трансситуативність означає, що особистісні характеристики майбутнього менеджера освіти мають стійкий характер і виявляються незалежно від ситуації управлінської діяльності. Саме стабільність вияву особистісних характеристик менеджерів освіти дозволяє певним чином прогнозувати їхню поведінку в різноманітних управлінських ситуаціях, що забезпечує майже стабільний вияв їхньої професійної надійності.

Визначені критерії та їх показники дозволили схарактеризувати рівні професійної надійності майбутніх менеджерів освіти: достатній, середній, низький. Майбутнім менеджерам освіти *достатнього рівня* сформованості професійної надійності притаманна стабільна інтеграція найважливіших для її забезпечення особистісних характеристик, що зумовлена високою активізованістю цих характеристик; достатньою швидкістю включення в різноманітних та мінливих ситуаціях управлінської діяльності та можливістю їх свідомого перенесення з однієї ситуації діяльності на іншу. Їхня поведінка зазвичай стабільна й передбачувана, а результати управлінської діяльності прогнозовані, що свідчить про однорідно високу ефективність управлінської діяльності незалежно від умов її здійснення.

Середній рівень сформованості професійної надійності характеризує майбутніх менеджерів освіти як таких, у яких інтеграція особистісних характеристик не завжди стабільна і залежить від умов протікання управлінського процесу. Вони подекуди не здатні свідомо регулювати власний стан і поведінку шляхом активізації необхідних для конкретних ситуацій управління особистісних характеристик. Невідповідність активізованих особистісних характеристик призводить до порушення оперативності їх включення відповідно до ситуації управління або до неможливості перенесення на інші управлінські ситуації. Як результат, здійснення процесу управління навчальним закладом у них не завжди стає за часом та досконале за способами управлінських дій. Ефективність управлінської діяльності таких менеджерів освіти залежить від умов протікання управлінського процесу (складності, швидкоплинності ситуацій і т. ін.).

Майбутні менеджери освіти з *низьким рівнем* сформованості професійної надійності характеризуються недостатньою активізованістю необхідних для забезпечення професійної надійності особистісних характеристик, неусвідомленням можливості власної саморегуляції завдяки оперативній активізації означених характеристик відповідно до управлінської ситуації. Щодо трансситуативності, то така нестабільна і майже не прогнозована поведінка майбутнього менеджера освіти має стійкий характер і проявляється незалежно від ситуації управлінської діяльності. Отже, особистісні характеристики майбутніх менеджерів освіти цього рівня професійної надійності недостатньо інтегруються одна з одною та не спрямовані на стає за часом, досконале за способами управлінських дій здійснення процесу управління. Їхня поведінка переважно нестабільна й непередбачувана, а результати діяльності – не прогнозовані. Низький рівень сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти зазвичай призводить до низької ефективності їхньої управлінської діяльності, адже не забез-

печує досягнення відповідних меті управління результатів.

В основу методики діагностування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти було покладено математичну модель (за В. Корнешук), що передбачала діагностування майбутніх менеджерів освіти за кожною з особистісних характеристик, які забезпечують вияв професійної надійності; стандартизацію результатів вимірювання; визначення кількісного значення професійної надійності.

Зауважимо, що в дослідженні брали участь лише майбутні менеджери освіти – магістранти денної форми навчання зі спеціальності специфічних категорій 8.18010020 «Управління навчальним закладом», оскільки керівники навчальних закладів із досвідом управління та майбутні менеджери освіти мали різні вихідні можливості щодо формування професійної надійності. За результатами констатувального етапу експерименту з'ясувалося, що достатній рівень сформованості професійної надійності засвідчили лише 3,21% магістрантів; середній рівень – 40,37%, а низький – 56,42%. Такі результати підтвердили необхідність цілеспрямованого формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти в процесі їхньої магістерської підготовки.

На формувальному етапі дослідження було запроваджено експериментальну тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти, що мала на меті розвиток їхньої управлінської Я-позиції, яка розкриває внутрішні резерви особистості в забезпеченні успіхів і блокуванні невдач шляхом запуску внутрішніх механізмів розвитку особистості.

Можливість технологізації освітнього процесу була зумовлена вимогами технологічності, серед яких: концептуальність, системність, керованість, ефективність, можливість відтворення тощо. Означені вимоги технологічності було покладено в основу експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти. Концептуальність розробленої тренінгової технології була забезпечена положенням, згідно з яким професійна надійність спеціаліста є його набутою якістю та підлягає формуванню в процесі професійної підготовки, подальшому розвитку під час виконання завдань професійної діяльності. Системність була забезпечена загальною логікою фахової підготовки магістрів, адже запровадження експериментальної тренінгової технології відбувалося за реальних умов навчання майбутніх менеджерів освіти та стало його логічним доповненням. Запропонована тренінгова технологія формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти передбачала можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування навчального процесу, поетапної діагностики, варіювання засобів і методів для корекції результатів, що задовольняло вимогу керованості (за результатами діагностування особистісних характеристик, які забезпечують професійну надійність майбутніх менеджерів освіти, викладачі обирали із запропонованих у кожному тренінговому блоці вправи, що дозволяли формувати ту чи ту з означених характеристик). Ефективність експериментальної тренінгової технології засвідчує співвіднесення бажаного й отриманого результату. Експериментальна тренінгова технологія формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти повністю задовольняла вимогу відтворення – можливість застосування (повторення) в інших однотипових навчальних закладах, іншими суб'єктами, про що безпосередньо свідчить проведений формувальний експеримент, який повторювався кілька разів у межах одного ВНЗ, а також був розповсюджений на інші навчальні заклади, що здійснюють фахову підготовку майбутніх менеджерів освіти.

Обмежений досвід викладачів щодо практичного використання тренінгових технологій, а також їхня недостатня обізнаність із сутністю та структурою професійної надійності, зумовили необхідність проведення для викладачів науково-методичного семінару «Тренінгові технології як засіб формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти», що тривав упродовж одного місяця та передував формувальному етапу експери-

менту. Проведений семінар передбачав лекції з тем «Професійна надійність як підґрунтя ефективності управлінської діяльності менеджерів освіти», «Тренінгові технології у процесі підготовки менеджерів освіти», «Групова робота магістрантів як форма реалізації тренінгової технології формування професійної надійності»; семінарські заняття: «Викладач – організатор інтерактивного навчання», «Індивідуальні особливості учасників тренінгу та їх вплив на ефективність тренінгового процесу», «Особливості групової взаємодії та їх вплив на ефективність тренінгового процесу», «Помилки викладача-тренера». Завершився семінар практикумом, на якому викладачі брали участь у тренінгових заходах, що були передбачені технологією формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

В основу формувального експерименту було покладено реалізацію аутотренінгового, асертивного, соціально-психологічного, комунікативного, управлінського тренінгових блоків, бізнес-блоку тощо. Реалізація експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти органічно поєднувалася з їхньою традиційною фаховою підготовкою, оскільки тренінгові вправи виконувалися на практичних заняттях з дисциплін, передбачених навчальною програмою («Професійно-комунікативна діяльність менеджера освіти», «Техніка управлінської діяльності менеджерів освіти», «Стратегічне планування та маркетинг у галузі освіти», «Менеджмент у галузі освіти», «Основи фінансово-економічної діяльності в закладах освіти» та ін.). Провідними методами реалізації тренінгової технології виступили: метод конкретних ситуацій, ігрове навчання, баскет-метод, а також метод SWOT-аналізу.

Зауважимо, що метод конкретних ситуацій був обраний для реалізації тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти, адже дібрані управлінські ситуації сприяли розвитку необхідних для забезпечення професійної надійності особистісних характеристик магістрантів. Висока індивідуальна активність у ситуаціях невизначеності сприяла формуванню вмінь індивідуально розробляти й активно реалізовувати рішення, що не тільки сприяло розвитку їхньої самостійності та ініціативності, але й формуванню в них суб'єктивного контролю, здатності до самоуправління. Відпрацювання поведінки в швидкоплинних ситуаціях позитивно впливало на розвиток бажання й здатності швидко орієнтуватися в ситуації, яка змінювалася, адаптуватися до нових умов, адже підключалися процеси збудження, гальмування, що зумовлюють рухливість нервової системи. Постійний пошук відповіді щодо практичного результату в управлінських ситуаціях зорієнтував магістрантів на продуктивну діяльність, досягнення практичного результату, що забезпечувалися їхньою мотивацією до досягнення цілі й успіху, запобігання невдач та позитивно впливали на розвиток їхньої самоактуалізації.

Метод конкретних ситуацій реалізовувався в умовах ігрового навчання (наприклад, гра «Алгоритм вирішення управлінських проблем»). Під час ігор майбутні менеджери освіти випробовували себе в різних ролях: у спеціально змодельованих педагогічних ситуаціях майбутні менеджери освіти виконували ролі директора школи, заступників директора, вчителів як учасників комунікативної взаємодії. Вони вчилися долати бар'єри спілкування, визначати спрямованість учасників комунікації (потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, соціальні настанови, життєві плани); характеристики пізнавальної сфери суб'єктів комунікації (рівень інтелектуального розвитку, наявність загальних та професійних знань, рівень загальної та педагогічної культури); особливості емоційно-динамічної сфери учасників комунікації (рівень емоційної стабільності-нестабільності, емоційно-фізіологічний стан у момент комунікативної взаємодії, тип темпераменту тощо); особливості, що зумовлюють стратегію взаємодії учасників комунікації (соціально-психологічний клімат у групі, стилі спілкування учасників комунікації, рівень їхньої психологічної готовності до спілкування).

Доцільність застосування баскет-методу для реалізації експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності була зумовлена тим, що цей метод розвивав у майбутніх менеджерів освіти здатність до аналізу, систематизації та відбору найбільш важливих фактів, їх класифікації з урахуванням важливості й терміновості, здатність до формулювання шляхів вирішення різноманітних проблем управлінської діяльності. Процедура застосування баскет-методу відбувалася згідно з такими кроками: викладач описував роль, яку мав виконати майбутній менеджер освіти; йому надавалися матеріали, за кожним з яких потрібно було ухвалити певне рішення впродовж означеного терміну; надалі виконавець описував перед групою механізми прийняття ухвалених рішень, аналізував та обґрунтовував можливі наслідки щодо них, оцінював ступінь задоволеності результатом. Викладач, зі свого боку, також аналізував надану виконавцем інформацію, пропонував альтернативні варіанти рішень, виокремлював непередбачені виконавцем можливості, прогнозував результати прийнятих рішень та надавав рекомендації на майбутнє.

Метод SWOT-аналізу дозволяв майбутнім менеджерам освіти оцінити внутрішні ресурси та можливості навчального закладу, а також сприятливі для його розвитку зовнішні чинники. Отримані шляхом SWOT-аналізу відомості «керівник» узагальнював, оцінював сильні й слабкі сторони, можливості й загрози розвитку освітньої установи, щоб визначити стратегічну нішу, яку мав посісти керований ним навчальний заклад. Крім того, SWOT-аналіз дозволяв майбутнім менеджерам освіти виявити рівень власної кваліфікації, власні здібності, нахили, можливості для подальшого професійного зростання. Наприклад, вправа «Позиція навчального закладу в регіоні» передбачала проведення SWOT-аналізу, для цього студентам був представлений опис конкретного навчального закладу, його місцезнаходження, стислий опис регіону тощо. Описана вправа сприяла розвитку в майбутніх менеджерів освіти суб'єктивного контролю, гнучкості мислення, стратегій та моделей їхньої поведінки подолання, мотивації досягнень цілі й успіху, мотивації до запобігання невдач тощо.

Реалізація експериментальної технології здійснювалась у кілька етапів. Перший етап був спрямований на формування в майбутніх менеджерів освіти позиції свідомого навчання, тобто вдосконалення власних навичок навчання; другий – мав на меті забезпечити ефективну групову взаємодію учасників під час подальшого виконання тренінгових вправ; третій етап був присвячений безпосередній реалізації різноманітних тренінгових вправ в експериментальних групах (дібрані для тренінгових занять вправи були спрямовані на формування тих особистісних характеристик, що забезпечували професійну надійність майбутніх менеджерів освіти); четвертий – мав на меті підведення підсумків за результатами повторного діагностування майбутніх менеджерів освіти на професійну надійність та завершував формувальний експеримент.

Розподіл магістрантів за рівнями сформованості професійної надійності на прикінцевому етапі представлено в таблиці.

Таблиця

Розподіл магістрантів за рівнями сформованості професійної надійності (на прикінцевому етапі (%))

Рівні професійної надійності	ЕГ		КГ	
	констатувальний	прикінцевий	констатувальний	прикінцевий
	зріз	зріз	зріз	зріз
Низький	54,21	16,82	58,56	46,85
Середній	42,99	42,99	37,84	48,65
Достатній	2,80	40,19	3,60	4,50

Як свідчить таблиця, в кількісному аспекті в експериментальних групах відбулися більш суттєві позитивні зміни щодо сформованості в майбутніх менеджерів освіти професійної надійності. Так, низький рівень сформованості професійної надійності виявили 16,82% (було 54,21%), середній – 42,99%, достатній – 40,19% (було 2,80%) магістрантів експериментальних груп. Щодо контрольних груп, то 46,85% (було 58,56%) майбутніх менеджерів освіти залишилися на низькому рівні, середній рівень виявили 48,65% (було 37,84%), достатній – 4,50% (було 3,60%).

Статистична обробка отриманих на констатувальному й прикінцевому етапах кількісних результатів оцінювання сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти передбачала перевірку статистичної значущості позитивних зрушень у цьому процесі за низкою статистичних гіпотез. Проведений статистичний аналіз експериментальних даних підтвердив достовірність отриманих результатів і водночас ефективність запровадженої експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Для виявлення зв'язку між професійною надійністю менеджера освіти та ефективністю його управлінської діяльності був задіяний кореляційний аналіз. Обчислені за результатами управлінської практики, передбаченої фаховою підготовкою майбутніх менеджерів освіти, коефіцієнти ефективності їхньої управлінської діяльності засвідчили тісний кореляційний зв'язок між професійною надійністю керівника та ефективністю управління закладом освіти.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертаційному дослідженні розкрито науково-теоретичні засади формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти в процесі їхнього навчання у ВНЗ; схарактеризовано специфіку професійної управлінської діяльності менеджерів освіти та чинники, що впливають на її ефективність; розроблено експериментальну тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

1. Професійну надійність майбутнього менеджера освіти визначаємо як таку його якість, що забезпечує стабільність інтеграції особистісних характеристик, спрямовану на стає за часом, досконале за способами управлінських дій та ефективно за результатами здійснення процесу управління навчальним закладом. Професійна надійність характеризує стабільну й передбачувану поведінку менеджера освіти, що забезпечується процесами його рефлексії, самовизначення, саморегуляції та самооцінки. Структуру професійної надійності майбутніх менеджерів освіти утворюють психологічний (гнучкість мислення, рухливість нервових процесів, мотивація досягнення успіху й запобігання невдач), процесуальний (професійно важливі якості, стратегії та моделі поведінки подолання) компоненти та компонент саморегуляції (суб'єктивний контроль, самоактуалізація, здатність до самоуправління).

Менеджер освіти – це суб'єкт управління, що здійснює професійну діяльність, розповсюджену на об'єкт управління – навчальний заклад, підкріплену владними повноваженнями й спрямовану на забезпечення ефективного функціонування закладу освіти.

Професійну управлінську діяльність менеджерів освіти розуміємо як процес реалізації принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління взаємодією керуючої та керованої підсистем, спрямованою на досягнення його необхідної ефективності.

2. Критеріями сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти обрано: активізованість – означає усвідомлений вияв особистісних характеристик майбутнього менеджера освіти, які забезпечують його професійну надійність, незалежно від ситуацій управлінської діяльності та функцій, що він їх виконує; операти-

вність – характеризує швидкість включення необхідних для ситуації управління особистісних характеристик майбутнього менеджера освіти, що дає можливість швидко реагувати на різні ситуації управлінської діяльності і разом з тим свідомо регулювати свій стан і поведінку; транситуативність – означає, що особистісні характеристики майбутнього менеджера освіти мають стійкий характер і проявляються незалежно від ситуації управлінської діяльності. Показниками, що забезпечують вияв професійної надійності, виступили особистісні характеристики майбутнього менеджера освіти, віднесені до компонентів її структури. На підставі визначених критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості професійної надійності майбутніх менеджерів освіти (низький, середній, достатній).

3. Експериментальну тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти визначаємо як упорядкований комплекс тренінгових вправ, спрямованих на розвиток у майбутніх менеджерів освіти особистісних характеристик, що забезпечують прояв їхньої професійної надійності під час виконання професійної управлінської діяльності. Запропонована технологія містить соціально-психологічний, комунікативний, асертивний, управлінський тренінгові блоки, бізнес-блок тощо. Розроблена технологія реалізовувалась у кілька послідовних та взаємообумовлених етапів, що передбачали формування в майбутніх менеджерів освіти позиції свідомого навчання; забезпечення їхньої ефективної групової взаємодії; безпосередньо виконання тренінгових вправ, заснованих на використанні методу конкретних ситуацій, ігрового навчання, баскет-методу, SWOT-аналізу тощо; підведення підсумків за результатами повторного діагностування майбутніх менеджерів освіти на професійну надійність.

4. Діагностування наприкінці формувального експерименту засвідчило, що кількість майбутніх менеджерів освіти з достатнім рівнем сформованості професійної надійності в експериментальних групах зросла від 2,80% до 40,19%; контрольних – від 3,6% до 4,5%. Кількість майбутніх менеджерів освіти експериментальних груп, що виявили середній рівень сформованості професійної надійності, не змінилася й становила 42,99% , а в контрольних – збільшилася від 37,84% до 48,65%. Кількість майбутніх менеджерів освіти із низьким рівнем в експериментальних групах зменшилася з 54,21% до 16,82%, тоді як у контрольних групах – з 58,56% до 46,85%. Статистична обробка отриманих кількісних результатів оцінювання рівнів сформованості професійної надійності, значень коефіцієнтів ефективності засвідчила статистичну значущість позитивних зрушень щодо формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій, а також щільну кореляційну залежність між ефективністю управлінської діяльності та професійною надійністю менеджера освіти, що її виконує.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в інтегруванні ідей дослідження в зміст фахових дисциплін, що вивчають майбутні менеджери освіти в процесі магістерської підготовки; удосконаленні та впровадженні запропонованої експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності в систему післядипломної освіти працюючих менеджерів освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в таких **публікаціях автора**:

1. Ерсъозглу Р. Результати педагогічного експерименту з формування професійної надійності менеджерів освіти засобами тренінгових технологій / Р. Ерсъозглу // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Зб. наук. праць. – 2012. – № 9-10. – С. 72-77.

2. Ерсъозглу Р. Сутність експериментальної тренінгової технології формування професійної надійності менеджерів освіти / Р. Ерсъозглу // Наука і освіта. – 2012. – № 5. – С. 100-102.

3. Ерсъозглу Р. Технологічний підхід до формування професійної надійності менеджерів освіти / Р. Ерсъоз-

глу // Педагогічний альманах: Зб. наук. пр. – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». – 2012. – Вип. 15. – С. 230-235.

4. Ерсьозоглу Р. Ефективність управлінської діяльності менеджерів освіти та її оцінка / Р. Ерсьозоглу, В. В. Корнещук // Науковий вісник Чернівецького університету, 2012. – Вип. 605. Педагогіка та психологія. – С. 96-101.

5. Ерсьозоглу Р. Роль керівника навчального закладу в управлінні педагогічними конфліктами / Р. Ерсьозоглу, О. А. Горчакова // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – 2010. – Вип. 4. – К.: Гнозис. – С. 478-483.

6. Ерсьозоглу Р. Кар'єра в професійному розвитку майбутніх спеціалістів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток»], (Одеса, 24-25 лютого 2012 р.). – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – С. 62-63.

7. Ерсьозоглу Р., Горчакова О. А. Роль керівника навчального закладу в вирішенні міжличностних педагогічних конфліктів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Сучасні проблеми та перспективи розвитку регіональної освіти»], (Одеса, 30 жовтня 2009 р.). – Одеса, 2009. – С. 40-44.

8. Ерсьозоглу Р., Корнещук В. В. Сучасні проблеми професійної підготовки менеджерів освіти: матеріали Кіровоградської сесії I Всеукр. наук.-практ. конф. [«Придніпровські соціально-гуманітарні читання»], (Кіровоград, 15 червня 2012 р.). – Ч. II. – Дніпропетровськ, 2012. – С. 112-113.

Анотація

Ерсьозоглу Рукіє. Формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій у фаховій підготовці. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2013.

У дисертації вперше розкрито сутність феномена «професійна надійність майбутнього менеджера освіти», виявлено його структурні компоненти (психологічний, процесуальний та компонент саморегуляції); визначено критерії (активізованість, оперативність, транситуативність) та показники (гнучкість мислення, рухливість нервових процесів, мотивація досягнення успіху й запобігання невдач; стратегії та моделі поведінки подолання; професійно важливі якості; суб'єктивний контроль, самоактуалізація, здатність до самоуправління) професійної надійності майбутніх менеджерів освіти; визначено й схарактеризовано рівні професійної надійності майбутніх менеджерів освіти (низький, середній, достатній); визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано тренінгову технологію формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти.

Ключові слова: майбутній менеджер освіти, професійна управлінська діяльність, професійна надійність, тренінгова технологія.

Аннотация

Эрсьозоглу Рукіє. Формирование профессиональной надёжности будущих менеджеров образования средствами тренинговых технологий в профессиональной подготовке. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Пивдэнноукраїнський на-

циональный педагогический университет имени К.Д.Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2013.

В диссертации теоретически обосновано и экспериментально апробировано тренинговую технологию формирования профессиональной надёжности будущих менеджеров образования. Впервые определена сущность феномена «профессиональная надёжность будущего менеджера образования», как такое его качество, которое обеспечивает стабильность интеграции личностных характеристик, направленную на постоянное во времени, доскональное по способам выполнение управленческих действий и эффективное по результатам осуществление процесса управления учебным заведением. Структуру профессиональной надёжности будущих менеджеров образования составляют психологический, процессуальный компоненты и компонент саморегуляции. К психологическому компоненту отнесены такие личностные характеристики будущих менеджеров образования, как гибкость мышления, подвижность нервных процессов, мотивация достижения успеха и избегания неудач. Процессуальный компонент составляют стратегии и модели преодолевающего поведения и профессионально важные качества будущих менеджеров образования. Компонент саморегуляции обеспечивается субъективным контролем, самоактуализацией и способностью будущего менеджера образования к самоуправлению.

Профессиональная надёжность менеджера образования в определённой мере обеспечивает эффективность его управленческой деятельности. Под профессиональной управленческой деятельностью понимаем процесс реализации принципов, методов, организационных форм и технологических приёмов управления взаимодействием управляющей и управляемой подсистем, направленного на достижение его необходимой эффективности. Управляемой подсистемой или объектом управления выступает учебное заведение и его структурные подразделения, а управляющей подсистемой или субъектом управления – специалист любого управленческого уровня в образовании. Эффективность управленческой деятельности менеджера образования понимаем как соотношение конечного совокупного результата функционирования учебного заведения – образовательных услуг, к затратам (ресурсным, человеческим, временным), необходимых для достижения этого результата.

Критериями сформированности профессиональной надёжности будущих менеджеров образования выбрано: активизированность – означает осознанное проявление будущим менеджером образования личностных характеристик, которые обеспечивают его профессиональную надёжность не зависимо от ситуаций управленческой деятельности и выполняемых функций; оперативность – характеризует скорость включения необходимых в ситуации управления личностных характеристик будущего менеджера образования, что позволяет быстро реагировать на разные ситуации управленческой деятельности и, вместе с тем, сознательно регулировать своё состояние и поведение; транситуативность – означает, что личностные характеристики будущего менеджера образования устойчивы и проявляются не зависимо от ситуации управленческой деятельности. Показателями, обеспечивающими проявление профессиональной надёжности, выступили личностные характеристики будущих менеджеров образования, отнесённые к компонентам её структуры.

На основании указанных критериев и показателей охарактеризованы уровни сформированности профессиональной надёжности: низкий, средний, достаточный.

Обосновано, что эффективным средством формирования профессиональной надёжности будущих менеджеров образования являются тренинговые технологии. Экспериментальную тренинговую технологию формирования профессиональной надёжности определяем как упорядоченный комплекс тренинговых упражнений, направленных на развитие у будущих менеджеров образования личностных характеристик, обеспечивающих проявление их профессиональной надёжности во время выполнения профессиональной управленческой деятельности. Предложенная технология состоит из аутотренингового, ассертивного, социально-психологического,

коммуникативного, управленческого тренинговых блоков, а также бизнес-блока. Данная технология реализовывалась в несколько этапов, предусматривающих: формирование у будущих менеджеров образования позиции сознательного обучения; обеспечение их эффективного группового взаимодействия; непосредственно реализацию тренинговых упражнений, основанных на использовании метода конкретных ситуаций, игрового обучения, баскет-метода и метода SWOT-анализа; подведение итогов по результатам повторного диагностирования.

Статистическая обработка полученных количественных результатов диагностирования уровней сформированности профессиональной надёжности, значений коэффициентов эффективности показала статистическую значимость позитивных сдвигов в её формировании средствами тренинговых технологий, а также тесную корреляционную зависимость между эффективностью управленческой деятельности и профессиональной надёжностью выполняющего её менеджера образования.

Ключевые слова: будущий менеджер образования, профессиональная управленческая деятельность, профессиональная надёжность, тренинговая технология.

Annotation

Ersozoglul Rukiye. Forming of would-be education managers' professional resiliency by training technologies in professional preparation. – A manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Pedagogy in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. The State institution “The South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky”, Ministry of Youth of Ukraine. – Odesa, 2013.

In the thesis the essence of the phenomenon of “would-be education manager’s professional resiliency” has been revealed for the first time, its structural components (psychological, process and self-regulation ones) have been found out; criteria (activated, efficiency and trans-situativeness) and indicators (flexibility of thinking, the mobility of nervous processes, motivation to achieve success and avoid failure, strategies and behaviors to overcome; professionally important qualities, subjective control, self actualization, the ability of self-control) of education would-be managers’ professional resiliency have been defined; the levels of education would-be managers’ professional resiliency (low, medium, sufficient) have been identified and characterized; training technology of forming education would-be managers’ professional resiliency has been determined, theoretically substantiated and experimentally tested.

Key words: would-be education manager, professional management, professional resiliency, training technologies.